

НОВИ БЪЛГАРСКИ ДРАМАТУРГИИ НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТЕАТРАЛЕН ФЕСТИВАЛ „ВАРНЕНСКО ЛЯТО“ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ 10 ГОДИНИ. МОДЕЛИ НА УСТОЙЧИВО ПРИСЪСТВИЕ

МИХАИЛ БАЙКОВ

Настоящият текст има за цел да обърне внимание на някои от най-интересните сценични реализации на съвременни български текстове за театър, преминали през сцената на Международния театрален фестивал „Варненско лято“ в периода 2007 – 2017 г. Избирам съзнателно последните 10 години, защото освен големия юбилей – 25 години МТФ „Варненско лято“, аз отбелязвам и един по-малък, личен юбилей и това са 10 години от връзката ми с фестивала като негов наблюдател.

Ще се спра на онези нови български драматургични текстове и/или драматургии, създадени в хода на самите представления, а също така и на театрални пърформанс-инсталации и/или танцови спектакли, създадени от български автори, които са били част от фестивала и са се превърнали в устойчиви театрални събития във времето след тяхното експониране на неговата витрина. Считам, че би могъл да бъде разгледан както импулсът за тяхната поява, така и причината за трайния зрителски интерес. Ето защо реших да разгледам моделите на поведение на тези спектакли и как те се държат в нефестивална среда. Отправна точка, разбира се, си остава фестивалът „Варненско лято“ и тяхното случване именно там.

В началото ще започна с това, че за последните 10 години на фестивала са гостували или участвали близо 70 сценични произведения, базирани на нова драматургия, танц, пърформанс, хепънинг, акции-инсталации или др. от български автори. Има години, в които това е по-умерено – между 4 и 5 от общия брой на селектираните във всички модули на фестивала, а има и такива, в които са над 10–11. Статистиката показва, че една трета от тях продължава да се играе и до днес. Ето три кратки акцента, които безусловно можем да разглеждаме през фокуса на фестивала.

Най-ярко присъствие в полето на традиционната драматургия има авторът Яна Борисова – драматург на пиесите „Малка пиеса за детска стая“,



© Фотограф Павел Червенков

„Приятнострашно“ –
Я. Борисова, реж. Г. Стоев,
Театър 199, 2009/2010

„Приятнострашно“, „Хората от Оз“, „Тихи, невидими хора“ и „За теб“. Първите три са част от афиша на Театър 199 и са гостували от 2008 до 2013 г. Някои от тях са повтаряли своето участие на фестивала, а другите имат еднократно присъствие съответно през 2009 г. за „Тихи, невидими хора“ – продукция на Младежкия театър, и през 2015 г. – „За теб“, спектакъл на Продуцентска къща „Смут“. Драматургът Яна Борисова на практика присъства на фестивала „Варненско лято“ с цялото ѝ познато творчество, тъй като и петте ѝ пиеси са част от историята на фестивала, а три от тях продължават своя сценичен живот и до днес. На 13 октомври 2017 г. Театър 199 отпразнува и 10 години от премиерата на „Малка пиеса за детска стая“. В този ред на мисли налице е трилогия (реж. Галин Стоев) с особено дълъг сценичен живот, което е по-скоро необичайно за сценична практика у нас. В общия случай голяма част от текстове,

които се поставят, имат както кратък сценичен живот, така и еднократни постановъчни решения, какъвто впрочем е и случаят с пиесите на Борисова. Това е интересен феномен, на който следва да се обърне внимание. Как и защо един очевидно толкова успешен автор – що се касае до брой номинации и получени национални театрални награди, участия във фестивали и др. – остава със своите единични сценични реализации? Отговорът съвсем не би могъл да бъде един и навярно причината за този ход на нещата е комплексна. Допускам хипотезата, че успехът и дългият живот именно на тези три спектакъла до голяма степен се дължи на конкретиката на драматургията, т.е. пиесата е писана именно за тези артисти и/или част от тях са прототипи за създаването на персонажите. Разбира се, добрата режисьорска работа на Галин Стоев и феноменалното присъствие на актьорския състав също не бива да изключваме като фактор за трайно присъствие в репертоарния афиш. В трилогията участие взимат актьорите Радена Вълканова, Снежина Петрова, Стефан Вълдобрев, Вежен Велчовски, Владимир Пенев, Атанас Атанасов и Цветана Манева – всички те водещи имена в българския театър с устойчиво присъствие в годините. Впрочем, когато говорим за устойчивост, е необходимо да кажем и нещо много важно. Театър 199 има добра практика в „отглеждането“ на спектаклите си, така че като добавим и успешния мениджмънт, налице е един наистина сполучлив модел на присъствие в театралния ландшафт у нас. Важно е обаче да кажем, че през годините селекцията на фестивала „Варненско лято“ не е пропускала спектаклите по текстове на Яна Борисова и в тази посока можем да добавим, че той отразява пулса на времето и в известна степен се явява точен лакмус на непреходното.

Вторият акцент е свързан с представления, чиято драматургия е създадена в хода на работата, или такива, чийто изходен материал е документално или антропологично изследване, което има за цел в по-късен етап да се превърне в сценичен продукт. В разглеждания тук период от фестивала – последните 10 години, попада и появата на т.нар. „вербатим театър“. През последните няколко творчески сезона осезаемо се настани тази далеч по-позната в Западна Европа, отколкото у нас съвременна сценична практика. МТФ „Варненско лято“ съвсем естествено улавя тази вълна и в програмата на изданията от 2013 г. насам присъстват спектакли като „Яце форкаш“, „Невидими № 3: Дом“, „Мир вам“, „Оттука започва България“ и др. Техен автор е режисьорът Неда Соколовска. Трайният

интерес, който тя проявява към вербатим театъра и всяка форма на изкуството, която ѝ позволява да говори с общността, създава условия за появата не просто на нейни спектакли, но и на последователи – кръг от хора, които също проявяват интерес към документа. Но докато Студиото за документален театър „Vox Populi“, което Неда Соколовска представява, работи главно в алтернативни пространства като Центъра за култура и дебат „Червената къща“, то виждаме, че през последните години стилистиката на документалния и вербатим театъра намира място и в репертоарния театър. Става въпрос за „Оттука започва България“ – първия вербатим спектакъл у нас, реализиран с трупa на държавен театър. Той е авторски документален текст, построен дословно върху интервюта с шуменци по важни за града и човека теми. „Оттука започва България“ на Шуменския театър е поглед към миналото ни, към родовата ни идентичност, към съвременния патриотизъм и съжителството на различните етноси. Считаю, че в това отношение фестивалът изпреварва случващото се у нас, тъй като още през 2010 г. той е трибуна на спектакли като „В търсене на изчезналия служител“ на Раби Мруе или „Къщата на имената“ на Айлин Ерсьоз.

За „В търсене на изчезналия служител“ ливанският артист Раби Мруе се вдъхновява от едно съобщение в пресата: „Миналата сряда по обяд служител във финансовото министерство, на име Р. С., е изчезнал безследно. Жена му се бори за правото да разбере къде и защо е задържан. Изчезването на Р. С. представлява не само трагедия за неговото семейство, но и доказателство за пълната липса на уважение към гражданите“. Така Мруе влиза в ролята на телевизионен журналист, за да се отправи в търсене на истината, опирайки се на всякакви сведения по случая. На сцената – три екрана и един мъж, който заема мястото си сред останалите зрители в залата малко преди началото на спектакъла. На стола до него – няколко тетрадки с налепенни по страниците изрезки от вестници, пред него – камера, която през цялото време следи лицето и ръцете му, разлистващи тетрадките, и предава увеличения им образ върху два от екраните. На третия екран друг чифт ръце, на Хатем Имам, чертае схеми и диаграми, изписва имена и дати в усилието си да онагледни абсурдните криволици в разследването около изчезналия чиновник. Към финала изписаното и надрасканото е така плътно, че е покрило всичко.

Неслучайно отделям по-специално внимание именно на този чуждестранен спектакъл, който гостува на „Варненско лято“ след участието си на фестивали като Festival D'Avignon и Wiener Festwochen. Той разглежда темата за невидимите хора, за онези, които изчезват и не са важни за социума, защото представляват отделни единици, които не се побират в официалната статистика. Тази тема за невидимите се превръща в отделна програма за „Vox Populi“, които създават „Невидими № 1“ за хората с опорно-двигателни проблеми, „Невидими № 2: Фу“, което се опира на десетки интервюта с китайци, които живеят в България, и „Невидими № 3: Дом“ с фокус върху бездомните хора.

Третият акцент ще сложа върху спектаклите „Ритъм & блус“ 1 и 2, създадени от Румен Цонев и екипа на Малък градски театър „Зад канала“, които отново на принципа на колаборативния театър създават драматургична основа, която наслагват с музикална партитура. Такъв тип спектакли, общо взето, се случват там, където има условия, преди всичко актьори с изявени вокални и певчески способности. Но тяхното устойчиво присъствие през годините, включително и участието им



© Фотограф Иво Хаджиммишев

„Ритъм и блус“ 1 – авторски спектакъл на Р. Цонев, МГТ „Зад канала“, 2006/2007

на фестивала, е интересен за наблюдение факт. На 10 април 2017 г. „Ритъм & блус“ 1 също навърши 10 години, а театърът изигра своето 200-но юбилейно представление. „R & B, или животът такъв, какъвто може да бъде... ако стане музика“, наистина е необикновен спектакъл за българския театрален репертоар, изграден изцяло върху музика. Актьорите изпълняват любими произведения от различни жанрове – от най-известните оперни арии до фолклорни песнопения, от шедьоври на класиката до образците на джаза, от поп и рок хитовете до незабравими филмови мелодии, от етномузика до най-известни световни мюзикъли. От Бах, Хендел, Моцарт, Бетовен до „Бийтълс“, Боби Макферин, Мери Джей Блайдж, АББА и „Манхатън Трансфер“. Успехът на спектакъла ражда втора сценична реализация, без тя да отменя първата. Така се появява и „Ритъм & блус“ 2, който също през 2017 г., на 26 май, отбелязва своето 100-но представление. Малко са спектаклите в българския репертоарен театър, които биха могли да се похвалят с такъв брой показвания пред публика, затова е важно да се отбележат. И двата спектакъла на Румен Цонев са част от програмата на МТФ „Варненско лято“. Първият още през 2010 г., а вторият през 2015 г. Това за пореден път доказва способността на фестивала да улавя трайни и стойности сценични произведения, които имат самостоен и устойчив живот и отвъд фестивалното им случване. Паралелно с това показва и един публичен интерес, който повече от 10 години не стихва, което индикира за реализирана успешна сценична стратегия по отношение на нов музикално-театрален материал, извън вербалния език, който българският театър търси и който публиката припознава.

Ако трябва да обобщим казаното дотук, то следва да отбележим два вектора. Единият е хоризонтален и представлява фестивала „Варненско лято“, който има начало и няма край, заради тенденцията на своето устойчиво присъствие в театралния живот у нас. И втори – вертикален, който бележи появата на определени спектакли, които се раждат, набират скорост, след което „губят височина“ и отпадат от театралния репертоар на държавните, общински или частни театри и компании. Някои от тях, като изброените по-горе – трилогията на Яна Борисова и Галин Стоев, диптихът на Румен Цонев, продължават все още своя вертикален път нагоре. Там, където двата вектора се пресичат във въображаемата театрална равнина, тези успешни представления, плод и на удачни мениджърски решения, са намерили място за среща в международния

фестивален афиш, а интересът към тях продължава и до днес. В тази равнина биха могли да бъдат набелязани безброй много точки от различен характер, а свързването им след време ще покаже картината на най-открояващите се драматургични тенденции, на които сме имали шанса да бъдем свидетели.